

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Стахова Ольга Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

Ярошук Ольга Юрійвна

здобувач вищої освіти, магістр
соціально-психологічного факультету
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, Україна

Однією з актуальних проблем у межах дослідження специфіки психічного розвитку дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями є розкриття особливостей когнітивного розвитку дітей даної групи.

Як показав проведений нами теоретичний аналіз наукової літератури, окреслена проблема висвітлена в численних працях українських науковців, зокрема О. Бєлової, Н. Голуб, М. Гріншпун, С. Коноплястої, І. Мартиненко, І. Марченко, Л. Ружицької, О. Соколової, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Чередніченко, М. Шеремет та ін., які одноставно підкреслюють, що відхилення у мовленнєвому розвитку дитини гальмують формування її пізнавальних процесів, негативно позначаються на психічному стані, ускладнюють міжособистісне спілкування, що, у свою чергу, утруднює особистісний розвиток.

Звертаючись до взаємозв'язку між порушеннями мовлення й іншими сторонами психічного розвитку дитини, зокрема її когнітивною сферою, варто відмітити, що між ними простежується кореляція. Так, з одного боку, тяжкість мовленнєвого порушення певною мірою відбивається на розвитку у дитини всіх психічних процесів і функцій. З іншого боку, характер розвитку самих психічних процесів безпосередньо позначається на проявах мовленнєвого порушення, його перебігу.

Так, Г. Соколова, поглиблюючи концептуальні положення з дослідження зазначеної проблеми, виявила дефекти в процесі просторової орієнтації та концентрації уваги, довготривалій пам'яті, оперативному мисленні (аналіз, передача, узагальнення) та саморегуляції в оперативних аналогічних дослідженнях [4].

На думку дослідниці, органічне пошкодження головного мозку дітей із ЗНМ та дизартрією призводить до аномальної діагностичної функції, яка характеризується низьким рівнем оптико-просторового, просторового буквеного гнозису (різниця між нормальним та дзеркальним відображенням, тобто

накладається зображення графічною подібністю). Порушується просторова орієнтація («право», «ліво») та порушуються просторові відносини між явищами дійсності у предметно-практичній діяльності, їх розуміння в імпресивному мовленні [4].

О. Белова, розкриваючи особливості розвитку уваги дошкільнят із вадами мовлення, відмітила, що у дітей цієї групи спостерігається зниження уваги, через що такі діти швидко втомлюються, часто відволікаються, що позначається на продуктивності засвоєння ними матеріалу на заняттях. Як зазначає науковиця, «обсяг, стійкість, розподіл, переключення уваги в них гірші, ніж у ровесників з типовим розвитком. У процесі виконання навчального завдання діти реагують навіть на незначні подразники навколишнього середовища: малопомітний рух предметів або слабкий звук відволікають їхню увагу. Часто діти концентрують увагу на другорядних подразниках і не реагують на основні» [2].

Описуючи зв'язок у діаді «мовлення-мислення» дітей із порушеним мовленнєвим розвитком, О. Белова зауважила, що затримка одного компонента (мовлення) спричиняє затримку розвитку іншого компонента (мислення). Такі діти зазвичай не оволодівають поняттями, не розуміють узагальнень, класифікацій, спотвореного аналізу та синтезу вхідної інформації. Нерозвиненість систематичного мовлення призводить до затримки формування когнітивних функцій мовлення, оскільки воно не служить засобом передачі інформації, реалізацією соціального досвіду й засобом мислення. Дитина знає лише інформацію, пов'язану з ситуацією, з якою вона зазвичай знайома, і може чітко почувати себе у цих обставинах [1].

О. Пічкур, досліджуючи мнемічну складову психіки дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення, підкреслила, що їх зорова пам'ять зазвичай відповідає нормативним показникам. Що стосується слухової пам'яті, то для старших дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення є характерними варіативні особливості в обсязі цього виду пам'яті, а також незначне загальне зниження цієї функції: спостерігається кореляція між станом слухової пам'яті та ступенем прояву мовленнєвого порушення – рівень слуховий пам'яті знижується зі зниженням рівня розвитку мовлення, і навпаки [3].

Як бачимо, наявність мовленнєвих порушень негативно впливає на когнітивну сферу дитини дошкільного віку та на її формування як повноцінної особистості. Знання специфіки розвитку пізнавальних процесів окресленої групи дітей та їх врахування в освітньому процесі сприятиме підвищенню показників пізнавальної активності дошкільнят, їх гармонійному включенню в систему шкільного навчання, налагодженню повноцінних міжособистісних стосунків із дорослими й ровесниками.

Список використаних джерел

1. Белова О.Б. Особливості розвитку особистості молодших школярів з порушеним мовленнєвим розвитком. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/apko_2011_2_3.pdf (дата звернення: 17.05.2025).

2. Белова О.Б. Особливості розвитку уваги у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення // Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. 2018. Вип. 11. С. 14-23.
3. Пічкур О.В. Особливості пам'яті у старших дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/d43eccc6-a511-42ff-9689-99e809e3801c/content> (дата звернення: 10.05.2025).
4. Соколова Г. Особливості когнітивної сфери дітей з порушеннями мовлення // Наука і освіта: науково-практичний журнал. 2021. № 1. С. 5-12.